

Шаршенбек кызы Айперинин 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы; 07.00.03 – жалпы тарых адистиктери боюнча “Кыргыз Республикасынын Шанхай кызматташтык уюмунун өлкөлөрү менен болгон маданий - гуманитардык кызматташтыгы” деген темадагы кандидаттык диссертациясынын кол жазмасына расмий оппонент, тарых илимдеринин доктору, профессор Акылбек Джуманалиевдин

ПИКИРИ

1. Диссертациялык иштин актуалдуулугу. Учурдагы болуп жаткан ааламдашуу шарттарында дүйнө өлкөлөрүнүн маданий-гуманитардык жааттагы кызматташтыгы артыкчылыктануу мааниге ээ болуп, саясий жана экономикалык мамилелер менен бир катар тышкы саясаттын үчүнчү өлчөмү катары бааланууда. Дал ушул мамилелер аркылуу мамлекеттер менен эл аралык уюмдар эл аралык аренада артыкчылыктарга ээ болуп, позитивдүү имидж жаратышууда.

Шанхай кызматташтык уюмунун мүчө мамлекеттеринин өз ара мамилелериндеги көйгөйлүү маселелер катары алардын ар кандай мүмкүнчүлүктөрү менен позицияларын белгилей кетүү зарыл. Анткени, өз кезегинде аталган уюмдун жалпы жана жеке максаттары менен милдеттерин макулдашууда жана ишке ашырууда айрым бир кыйынчылыктарга туш болууда. Белгилей кетүүчү нерсе болуп, аталган уюмдун ишмердүүлүгүнүн 2001-жылдан бери уланып келе жаткандыгына карабастан, маданий-гуманитардык байланыштар 2007-жылдан тартып гана иш жүзүнө ашырыла баштаган.

2007– жылдын 16 -августунда Бишкекте кабыл алынган ШКУга мүчө-мамлекеттердин ортосундагы маданий-гуманитардык тармактагы кызматташтык жөнүндөгү макулдашууда өзгөчө көңүл өсүп келе жаткан жаш муундарга бурулууда. Буга чейин 2006-жылы ШКУнун ишмердүүлүгүндөгү стратегиялык актуалдуу багыт катары Жаштар Кеңеши түзүлгөн.

Белгилей кетүүчү нерсе, изилдөөгө алынып жаткан илимий иштин азыркы учурга чейин жеткиликтүү деңгээлде иликтенбей, айрым бир маданий-

гуманитардык жааттагы маселелердин изилдөөчүлөрдүн көз жаздымында калып, илимий айлампага киргизилбей келе жаткандыгы саналат.

2. Илимий жоболордун, жыйынтыктардын жана сунуштардын негизделишинин деңгээли. Каралып жаткан диссертациялык иште бир катар жаңы илимий-практикалык жыйынтыктарды чыгарган:

1- жыйынтык. Талапкер илимий изилдөөсүнүн тарыхнаамасын 3 топко бөлүп караган: Биринчи топко - АКШ жана Европа өлкөлөрүнүн окумуштуу, саясат таануучулардын изилдөөлөрү. Экинчи топко – Азия өлкөлөрүнүн окумуштуу, саясат таануучу, изилдөөчүлөрүнүн эмгектери, үчүнчү топко- Кыргызстандын тарыхчы, окумуштуу, саясат таануучуларынын, изилдөөчүлөрүнүн эмгектери киргизилип, аларга мүнөздөмө берген. Кыргызстандын ШКУнун алкагындагы маданий-гуманитардык кызматташтыгына объективдүү баа берүү менен талдоого алынган. (I бап)

2-жыйынтык. Диссертациялык иште изилдөөнүн, объектиси, предмет жана методологиясы менен бирге булактык базасын талдоого алган. Изилдөөдө коюлган максат менен милдеттерге ылайык колдонулган тарыхый булактар беш топко бөлүнгөн. Кыргызстандын Шанхай кызматташтык уюмунун мүчө мамлекеттери менен болгон маданий-гуманитардык кызматташтыгын изилдөөдө жетиштүү булактык базаны илимий айлампага киргизген. Изденүүчү тарабынан изилдөө ыкмалары туура колдонулган (II бап).

3-жыйынтык. Шанхай кызматташтык уюмунун маданий-гуманитардык багыттагы кызматташтыгынын концептуалдык жана укуктук-ченемдик негиздери көрсөтүлгөн. Кыргыз Республикасынын уюмга мүчө өлкөлөр менен маданий кызматташтыгынын негизги багыттары болгон искусство, туризм, экология, спорт тармактарындагы байланыштарга талдоо жүргүзүп, алакалардагы проблемалары аныкталган. (III бап, I жана II бөлүмдөр)

4-жыйынтык. Билим берүү, илим жана саламаттыкты сактоо тармагында Кыргызстандын Шанхай кызматташтык уюмунун мүчө өлкөлөрү менен интеграциялык процесстерин изилдөөгө алган. Билим берүү жана илим

жаатындагы алакалардын жетишкендиктери, Кыргыз Республикасы үчүн тийгизген таасири жана пайдасы талданып, ачып берилген. (IV бап, I жана II бөлүмдөр)

5-жыйынтык. Учурдагы көп полярдуу мезгилдеги Шанхай кызматташтык уюмунун Жаштар кеңешинин стратегиялык маанисин жана ишмердүүлүгүн көрсөткөн. Уюмдун Жаштар кеңешинин миссиясын, анын ичинде өлкөбүздүн атынан иш алып барган Кыргызстандын жаштар уюмунун иш-чараларын аныктаган.

3. Диссертациялык изилдөөдө чыгарылган жыйынтыктын (илимий жобонун) корутундусунун негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгү.

Издөнүүчү алынган илимий жаңылыктарынын негизинде тарых илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын коргоо үчүн төмөндөгүдөй илимий жоболорду сунуш кылган:

1-жыйынтык. Кыргыз Республикасынын уюмга мүчө мамлекеттер менен маданий-гуманитардык тармактагы кызматташтыгын үч этапка бөлүп, көрсөткөн: биринчи этабына – 2002-2010-жылдардагы укуктук-ченемдик базанын калыптанышын киргизген; экинчи этапка – 2010-2017-жылдардагы кызматташтыктын жаңы тармактарга жайылышын ачып көрсөткөн; үчүнчү этапка – 2017-2023-жылдардагы уюмдун алкагынын кеңейиши жана жаңы мүмкүнчүлүктөрдүн пайда болушун талдаган.

2-жыйынтык. Кыргыз Республикасы менен Шанхай кызматташтык уюмунун мамлекеттеринин ортосундагы көп тараптуу форматтагы маданий-гуманитардык алакаларынын өнүгүүсү 2007-жылдан башталып, ал эми 2015 - 2023-жж. аралыгында маданият, билим берүү, илим, массалык маалымат каражаттары, туризм, спорт, экология ж.б. тармактарында ШКУнун ишмердүүлүгүнүн кеңейиши менен практикалык түрдө ишке ашырылгандыгы аныкталган.

3-жыйынтык. Кыргызстан менен Шанхай кызматташтык уюмуна мүчө мамлекеттердин ортосундагы активдүү эки тараптуу жана көп тараптуу маданий байланыштар элдердин руханий жана материалдык мурастары менен

тереңирээк таанышууга мүмкүндүк берет. Ошол эле учурда “маданий дипломатия” аспектиси уюмдун өлкөлөрүнүн маданий кызматташтыгында маанилүү орунду ээлейт.

4-жыйынтык. Учурдагы болуп жаткан ааламдашуу процесстеринин доорунда улуттук баалуулуктарды сактоо жана тарыхый эстеликтерди коргоо проблемалары аталган уюмга мүчө ар бир өлкөнүн маданий иденттүүлүктүн маанилүү багыттарынын бири катары актуалдуу болууда.

5-жыйынтык. Шанхай кызматташтык уюмунун ишмердүүлүгүнүн мындан ары өнүгүүсү үчүн Жаштар кеңешинин ишмердүүлүгү уюмдун мүчө мамлекеттери үчүн стратегиялык мааниге ээ. Уюмдун Жаштар кеңешинин курамына ар бир мүчө мамлекеттин улуттук жаштар уюмдары кирет. Жаштар кеңештин мүчөсү катары Кыргыз Республикасынын атынан Кыргызстандын Жаштар коомдук кеңеши эсептелинет.

6-жыйынтык. Уюмдун алкагында кытай тилин үйрөнүү, кытай маданиятын жайылтуу, академиялык өз ара алмашуу, студенттердин мобилдүүлүгү, тармактык университеттерди жана Шанхай кызматташтык уюмунун университеттери аркылуу адистештирилген университеттердин ассоциацияларын түзүү жигердүү жүргүзүлүүдө, бирок тилекке каршы бул процесс негизинен бир жактуу ишке ашууда. Мисалы, чакан өлкөлөрдүн мамлекеттик бюджетинин чектелүү болгондугуна байланыштуу, академиялык мобилдүүлүк жаатында ал өлкөнүн катышуусу чектелүүдө.

4. Диссертациянын илимий жаңылыгы жана анын тууралыгын баалоо менен практикалык маанилүүлүгүнө баа берүү:

Диссертациялык изилдөөнүн ар бир бабындагы негизги бүтүмдөр жана жалпы тыянактар Ата Мекен тарыхы, жалпы тарых, ШКУнун тарыхы, азыркы эл аралык мамилелер менен дипломатиянын тарыхы сыяктуу көйгөйлөрдү изилдөөдө, окуу куралдарын түзүүдө жана ушул теманын алкагында салыштырма изилдөөлөр жүргүзүлгөн илимий чөйрөлөрдө пайдаланууга болот.

5. Диссертациялык иштин негизги жоболорун, натыйжаларын жана корутундуларын жарыялоонун жетиштүү толуктугун ырастоо.

Диссертациянын илимий жыйынтыктары Кыргыз Республикасынын Окумуштуулук даражаларды берүү жөнүндөгү Жобонун, Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Улуттук аттестациялык комиссиясынын кандидаттык диссертацияларга койгон талаптарына ылайык рецензияланган илимий, басылмаларда жарыяланган 10 илимий макалада чагылдырылган.

6. Авторефераттын диссертациялык иштин мазмунуна дал келиши:

Шаршенбек кызы Айперинин “Кыргыз Республикасынын Шанхай кызматташтык уюмунун өлкөлөрү менен болгон маданий-гуманитардык кызматташтыгы” деген темадагы кандидаттык диссертациясынын авторефераты диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максаттарына жана милдеттерине ылайык келет. Анын басылмасы Кыргыз Республикасынын улуттук аттестациялык комиссиясынын талаптарына ылайык даярдалып, кыргыз, орус, жана англис тилинде бирдей резюме берилген.

7. Диссертациялык иштин мазмуну жана жасалгаланышы боюнча кемчиликтери.

Диссертациянын артыкчылыктарын белгилеп, бир катар эскертүүлөрдү берүүгө болот:

1. Кыргызстанда билим алып жаткан чет өлкөдөн келген студенттердин коомго тийгизген оң жана терс таасирлерин ачып көрсөтүү зарыл;
2. III баптын II бөлүмүн азайтуу керек.
3. IV баптын IV бөлүмүндө Шанхай кызматташтык уюмунун Жаштар Кеңешинин стратегиясын берүүсү зарыл.

8. КР УАКтын диссертацияларга коюлган талаптарга жооп бериши.

Шаршенбек кызы Айперинин “Кыргыз Республикасынын Шанхай кызматташтык уюмунун өлкөлөрү менен болгон маданий-гуманитардык кызматташтыгы” деген темадагы 07.00.02 – Ата Мекен тарыхы; 07.00.03 –

